

guitarra, mal dius, que no l fa ella, mas lo scrivent o l sonador», StVicentF (*Quaresma*, 308.100; *Serm.* II, 224.17; de nou II, 231.19); «les cordes de la *guitarre* devén ésser proporcionades per sonar, e més les val amollar e fluxar, que rompre per massa tibar», S. xv, *Breviloqui de Joan de Galles* (NCL., p. 141); «viola, *guitarra* y llaüt», OPou (*TbPu.*, 168). No és segur si pensa en la cítara antiga, o més aviat en la *guitarra*, el traductor de les *VidesR* («a la *citara* pertayn tocar, a l'orgua bufar»), car si bé el ms. bàsic ho escriu així tres vegades, a la quarta posa *citarra*, f° 268v1-2 (n. 8) i és sabut que aquest ms. usa més sovint la grafia incompleta *r*, quan es tracta d'una *-rr-*, que no ho escriu amb *-rr-* (és veritat que el ms. B hi posa *citara* pertot).

A Itàlia, en el S. xv, es tenia aquest instrument com una invenció catalana, per cert donant-lo en la forma *guiterra*, que avui ha quedat principalment com a balear i valenciana: «instrumentum illud, a Catalanis inventum, quod ab aliis *ghiterra*, ab aliis *ghiterna* vocatur --- *Ghiterrae* autem usus, propter tenuem ejus sonum, rarissimus est. Ad eamque multo saepius catalanas mulieres carmina quaedam amatoria audivi concinere, quam viros quicquam eam personare»: seria, doncs, més aviat instrument usat per les dones catalanes, per a cançons d'amor, que no pels homes, segons *De inventione et usu musicae*, de Johannis Tinctoris, músic del rei de Nàpols, 1445-1511 (cita d'H. Anglès, *La Mús. en la Corte de los Reyes Católicos*, 24).

Avui s'usa la forma *gitàra*, *-a*, quasi pertot en el Princ. (on per cert tenia en la meua joventut molta menys popularitat que a les Illes i P. Val.); però la forma amb *è*, que allà és rara si bé existent (BDC XVIII, 427; VIII, 11; XII, 42), té gran vivacitat i caràcter bastant general a les terres del Migjorn (Moll, *Gram. Hi. Cat.*, 79). Mall.: «allots, remau, que a ponent, / fressa hi veig, i no hi ha vent / --- / Mos tiram dins Cal Mosca --- / Viva!... Traguem la *guiterra* / que els fardos ja són en terra: / el viatge ja està llest», PdAPenya (*Po. Pop.*, p. 46). Men. *guiterra*: Arx. Lluís Salvador II, 321; Camps Merc. (*Folkl. Men.* I, 78). Però no sembla ser gaire menys estès en val. (tot i que és *guitarra* la forma recollida per CRos i Sanelo), on ho sento en el Maestrat, però també en toponímia menor: del Centre (*kam de gitèra*, a Torrent) i del Sud (*Bancal de sa gitèra* en el poble val.-mall. de Tàrbena, «ho diem per la forma que té», 1963).

És ant. a l'Alg. (BDLC XIV, 207; XI, 409; AORBB VII, 44): veg. els versos de Ciuffo (Clavellet), on rima amb *terra* (BCEC, 1902, 57); MLWagner explica que del català passà al sard (no pas des del sard a l'alguerès): «palabra algeruesa es el logud. sept. *kitèrra*, Sàser *ghitèra*, *gintèrra* --- Gallura *ghittèrra* --- En Alger se llama precisamente *guiterra*, que Kuen (*Dial. de Alguero*, p. 62) lo considera como forma mallorquina --- partiendo de Alger, ciudad tan aficionada a la música alegre», MLWagner (*Homen. D. Alonso* III, 576, nota 2).

Ja vaig demostrar en el DCEC l'error dels qui creien que aquest arabisme havia entrat a Europa per Itàlia,

quan en realitat fou per la nostra península; no és que allà no pogués haver-hi també admissió directa del mot àrab (com suggereix la *ch-* de la forma *chitarra* que ja apareix en un autor del S. XIV), però la porta principal fou la nostra (i és eloqüent el testimoni citat del S. XV, venint de Nàpols) A França degué passar-hi per conducte hispànic; però allà *guitare* no sols apareix des de 1547, en què esdevé freqüent, sinó que ja hi ha *guitere* o *guiterne* en un text anglonormand de mj. segle XIII, *guitere* en el *Roman de la Rose*, *kitaire* en el S. XIII (*Adenet* etc.), i almenys les formes amb *è* deuen provenir de terra catalana, on el canvi de *-arra* en *-erra* es produeix també en altres arabismes: *GERRA*, *MAGERRA*; detalls en el DCEC.

En àrab trobem *kâïlâra* ja en una font hispànica del S. XI, *kajâra* en una altra del S. XIII, *kiitâra* en el Şaleğî, *qitâr* en Almacarî, avui *qitâra* en tot el Nord d'Àfrica i *qitâr* o *qitâra* a Orient; Simonet, *Glos.*, s. v.; Dozy, *Suppl.* II, 308. Però vist el manteniment de l'accent grec (oposat al del ll. CITHARA), i conservació de la velar inicial oclusiva, és segur que el mot no va passar d'Europa als àrabs per Espanya, com dóna a entendre Simonet, sinó des del grec a l'àrab a Orient; i l'àrab el transmeté al romànic, probablement després de canviar el tipus de l'instrument musical. Tenim *guitarra* en castellà, des de c. 1330-40, a l'Arx. de Hita (aquí amb variant etimològica en *-ara*: *guitara* o *-arra* segons els mss.); *guitarra* en un inventari aragonès de 1373 («una *guitarra* encordada, en diez sueldos», BRAE IV, 147); port. *guitarra*; i oc. ant. *guitara* (un ex. de *guitara* en el S. XIV, Rayn.). Significats secundaris, BDC XI, 53; XVII, 98; XVIII, 145; XIII, 122.

DERIV.: *Guitarrada* val. 'baralla de carrers': «pels carrers de nit entre la gent jove --- dos quadrilletes de joves --- y al encontrar-se --- se dien --- pareu eixa *guitarra* y a dormir, y --- ja se sentia el repic de garrottes en les costelles, les guitarres trencaes y dos o tres descalabrats y ferits», MGadea (*T. del Xè*, 63). +*Guitarrenc*, *llaüts guitarrencs*, en cita Marçal Olivà d'antic (crec que no en el mateix doc. de 1389 ja citat supra) com a equivalent de l'arag. *guitarritos*; potser són els «laüs *guitarrenys*» que figuren en la citada obra de Rubió, en doc. de 1376 (II, 179). *Guitarrer* [1575], «violero o *guitarrer*: testudinarius», OPou (*TbPu.*, 165); Sanelo. *Guitarrerria*. *Guitarrejar*. *Guitarreta*.

Guitarrista (Sanelo). *Guitarró* [-terró]: «guitarreta de so alt y viu», DFgra.]; però no m'és menys familiar del cat. central, i BDC XVII, 1 i 98, i usat igualment en val. («El *gitařó*», accident coster a Dénia, 1963); en el sentit d'"home maleducat", mall. (BFerrà, *Comèdies*, *IdOr* I, 122). *Desguitarar* 'xerrar molt, dient barbarats (especialment contra algú)' [1901, Careta, *Barbarismes*, p. 469; DOrt.]. Cf. civ. *enguerritat* [Pérez Cabrero]; DAg. per a «echar a perder, fer malbé; desacordar». *Esguitarar*, *desguitarrament*. *Aguitarrat*. *Contraguitarra*.

Per via sàvia, del gr. *κithára* (breu la *á*), cat. *cítara* [Belv.]; *citarrista* i *citarrístic* [Lab. 1839] (DTo. només *citra*, *citarrer*; *citarritzar*. *Citarede*, de *κithαρῳδός*, compost amb *ἀείδω* 'jo canto').